

Milena Jaśkiewicz – doradca metodyczny Radomskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

Skutki bezrobocia dla jednostki i rodziny

„Bezrobocie jest zjawiskiem negatywnym dla osób nim dotkniętych. W skali masowej jest ogromnym ciężarem dla całej gospodarki kraju:

- w skali makroekonomicznej pociąga za sobą drenaż finansów publicznych na zasiłki i inne świadczenia socjalne oraz na programy przeciwdziałania bezrobociu;
- powoduje zmniejszenie dochodów budżetowych państwa, ponieważ bezrobotni nie płacą podatków dochodowych, nie płacą składek na ubezpieczenie społeczne, nie kupują towarów, w których jest ukryty podatek pośredni;
- praca jest ważnym czynnikiem produkcji; masowe bezrobocie oznacza niepełne wykorzystanie tego czynnika;
- niemożność znalezienia pracy skłania młodych wykształconych ludzi do emigracji zarobkowej; straty z tym związane widzi się nie tylko w sferze ekonomicznej, ale także w demograficznej;
- bezrobocie powoduje pogorszenie stanu zdrowia fizycznego i psychicznego w społeczeństwie - bezrobocie ma duży wpływ na rosnącą liczbę chorób psychicznych, psychosomatycznych i zaburzeń osobowości; przy długotrwałym bezrobociu wzrasta liczba samobójstw i prób samobójczych;
- wzrasta przestępczość wśród bezrobotnych;
- bezrobocie sprzyja wzrostowi liczby rozwodów;
- młodzi bezrobotni są grupą najbardziej zagrożoną skutkami dezaktywacji zawodowej; to właśnie u nich obserwuje się trwałe i groźne społecznie - zmiany w psychice: frustracja, obojętność, zahamowanie rozwoju, osobowości, obniżenie aspiracji edukacyjnych, lęk o przyszłość, w rezultacie prowadzą do alkoholizmu, narkomanii, prostytucji i przestępczości.

Bezrobocie ma ujemne skutki dla społeczeństwa. Są nimi: duże koszty świadczeń socjalnych, niewykorzystane zdolności do pracy i umiejętności osób bezrobotnych, poczucie zagrożenia utratą pracy ludzi zatrudnionych i niebezpieczeństwo zwiększenia się zasięgu zjawisk niepożądanych.

Negatywne skutki bezrobocia dla samych bezrobotnych i ich rodzin - to kłopoty finansowe, a często ubóstwo; trudności z zagospodarowaniem wolnego czasu, izolacja społeczna, zależność od innych ludzi, upokorzenia, niepokój o przyszłość i poczucie napiętnowania. Wszystko to pogarsza stan psychiczny bezrobotnych, zwłaszcza, gdy pozostawanie bez pracy jest długotrwałe.

W sytuacji masowego bezrobocia, recesji, zwolnień grupowych, już przed utratą pracy występuje poczucie zagrożenia związane także często z nieskutecznymi próbami poszukiwania nowej. Z badań wynika, że w tym okresie nasilają się dolegliwości psychiczne i fizyczne (np. wzrasta ciśnienie krwi), ale jednocześnie ludzie rezygnują ze zwolnień lekarskich i podjęcia odpowiednich kuracji. Nasilają się zachowania konkurencyjne, a więc pogarsza się

Milena Jaśkiewicz – doradca metodyczny Radomskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

atmosfera w miejscu pracy. Zagrożeni bezrobociem rezygnują z wymagań w zakresie warunków pracy i płacy, co wykorzystują pracodawcy. Bezrobocie jest w psychologii tzw. stresującym wydarzeniem życiowym, czyli doświadczeniem, które powoduje, że jednostka musi zmienić dotychczasowe wzory zachowania, aby przystosować się do nowej sytuacji.”¹

„Zagrożenie materialne własne i rodziny łączy się z destabilizacją życia rodzinnego. Trzeba zmienić przyzwyczajenia konsumpcyjne, uporać się ze świadomością, że obciążeni są finansowo i psychicznie wszyscy członkowie rodziny, a bezrobocie rodziców przeszkadza w realizacji np. aspiracji edukacyjnych dzieci.

Bezrobocie z punktu widzenia ekonomicznego i psychicznego, jest stanem przymusowej zależności od innych. Nie jest to sytuacja normalna dla osoby dorosłej, ale i dla dziecka i dlatego może doprowadzić do zmiany ukształtowanego w ciągu życia obrazu samego siebie i postrzegania relacji z innymi. Bezrobotni z dnia na dzień uzyskują ogromną ilość czasu wolnego, z którym nie wiedzą tak naprawdę, co zrobić. Na ogół niskie wykształcenie i całe dotychczasowe doświadczenie nie przygotowało ich do podnoszenia kwalifikacji czy aktywności kulturalnej, (choć w obecnej rzeczywistości coraz więcej osób bezrobotnych jest z kręgu wyższego wykształcenia i bogatego doświadczenia). W rezultacie czas zaczyna "przelekać przez palce". Okazuje się, że bezrobotni zmniejszają swoją aktywność we wszystkich dziedzinach, mniej czytają, mniej udzielają się w życiu rodzinnym. Wyróżnia się następujące fazy stanu psychicznego po utracie pracy: szok, optymizm i wiara w znalezienie nowego miejsca pracy, okres pesymizmu, utrata nadziei. Z polskich badań wynika, że wraz z upływem czasu bezrobotni coraz mniej rozumieją konieczność własnej aktywności w szukaniu porad, pracy czy przekwalifikowania. Nie widzą innego wyjścia jak oczekiwanie na pracę pełnoetatową i to w zawodzie, którzy wykonywali.

Bezrobotni z dnia na dzień stają przed ogromnym wyzwaniem, jakim jest nadmiar wolnego czasu, czego do tej pory nie doświadczali. Wciąż żyją wartościami osoby pracującej i nie potrafią się odnaleźć w nowej rzeczywistości. Ocena skutków bezrobocia bez względu na to, z jakim rodzajem następstw mamy do czynienia jest zawsze negatywna, gdyż występowanie bezrobocia oznacza zawsze marnotrawstwo ograniczonego zasobu pracy. Ocena skutków bezrobocia jest zależna od długości okresu pozostawania bez pracy. Z tego względu należy zauważyć, że im dłuższy okres pozostawania bez pracy tym bardziej negatywne skutki wywołuje bezrobocie. Wśród skutków bezrobocia można wymienić ekonomiczne, psychospołeczne i polityczne skutki tego zjawiska.

Bezrobocie, zwłaszcza długookresowe świadczy o ułomności całego systemu gospodarczego i można uznać je za zjawisko patologiczne gdyż pozbawia ono możliwości zaspokojenia jednej z podstawowych potrzeb – potrzeby pracy. W konsekwencji uniemożliwia realizację podstawowych funkcji zatrudnienia i staje się źródłem strat zarówno ekonomicznych jak i psychospołecznych.

Do najbardziej negatywnych skutków bezrobocia zaliczyć należy:

- obniżenie materialnego poziomu życia i zagrożenie egzystencji osób bezrobotnych i ich rodzin,
- emigracja wykształconych kadr, zwłaszcza młodych ludzi, którzy nie mogą znaleźć pracy,

¹ www.studenci.pl

Milena Jaśkiewicz – doradca metodyczny Radomskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

- frustracja poszczególnych jednostek i całych grup spowodowana niemożnością włączenia się ludzi w proces pracy i związane z tym poczucie nieprzydatności. Zjawisko to ma ujemny wpływ na stan zdrowia fizycznego i na kondycję psychiczną dotkniętych nim osób. Przejawem tego negatywnego wpływu jest między innymi skrócenie długości życia, wzrost liczby samobójstw,
- patologia społeczna przejawiająca się alkoholizmem, narkomanią, przestępczością zarówno wśród dorosłych jak i wśród młodzieży. Niemożność uzyskania normalnej pracy skłania zwłaszcza te ostatnie osoby do poszukiwania nielegalnych źródeł dochodów stanowiąc w perspektywie zagrożenie dla całego kraju.

Skutki bezrobocia najogólniej można rozpatrywać z trzech aspektów. Jednym z nich jest aspekt psychologiczny.

„Aspekt psychologiczny to utrata dochodów, utrata zdrowia, obniżenie poziomu intelektualnego funkcjonowania, utrata dobrowolnej wymiany przywilejów i zobowiązań, utrata zależności instytucjonalnej. Zmniejszają swoją aktywność we wszystkich dziedzinach życia, ograniczają kontakty towarzyskie nawet z osobami również dotkniętymi bezrobociem, bo nawet takie spotkania nie podnoszą ich na duchu, lecz pogłębiają frustrację i nie dają wsparcia psychicznego. Bezrobotnych cechuje fatalizm, apatia, jak również obniża się ich sprawność psychofizyczna.”²

Bezrobocie w psychologii jest traktowane jako wysoce stresujące doświadczenie powodujące zmianę dotychczasowych wzorów zachowania. Jest to sytuacja deprymująca, gdyż dana osoba nie ma na nią wpływu. Psychologowie twierdzą, że ten szczególny rodzaj stresu, który pojawia się wraz z utratą pracy, wpływa na to, iż osoba bezrobotna czuje się wyobcowana, izolowana, nie czuje kontroli nad własnym życiem, co w rezultacie prowadzi do podwyższonego ryzyka zawału serca.

„(...)W przypadku skutków bezrobocia wynikających z przesłanek osobowościowych, warto się zatrzymać nad psychologicznym podejściem do postrzegania siebie samego jako osoby bezrobotnej. W zależności od tego, jak ukształtowało się wyobrażenie o tym, "kim jestem", człowiek dokonuje selekcji swoich dążeń i poglądów, mających na względzie ich zgodność lub niezgodność z własnym JA. To, na ile osoba pozostająca bez pracy zostanie dotknięta negatywnymi konsekwencjami zmiany w obrazie własnej osoby, wydaje się zależeć po pierwsze od *walencji* (rodzaju poczucia własnej wartości), jaką nada taka jednostka cesze "bycia bezrobotnym", po drugie od tego, na ile centralna stanie się ta cecha dla jej poczucia tożsamości. W najtrudniejszej sytuacji znajdują się osoby, które nadadzą silnie negatywną wartość bezrobociu oraz uczynią je centralną właściwością obrazu własnej osoby. Osoba pozostająca bez pracy często charakteryzuje się obniżeniem ogólnej aktywności życiowej oraz brakiem odpowiedniej strukturalizacji działań i czasu. Towarzyszy temu poczucie bezcelowości i zwiększona wrażliwość na porażki. Zachowania takie często spowodowane są medialnym obrazem osób bezrobotnych. Otoczenie stanowi bowiem główną i względnie stabilną oś orientacyjną dla znaczenia własnego „JA”. W społeczeństwie dominują obecnie dwie postawy: z jednej strony spotykamy jawną niechęć :bezrobotni według tej opinii to "lenie, spryciarze, pijaczkowie, którzy sami przyczynili się do swojego stanu", z drugiej strony istnieje także postawa współczucia, z postulatami „pomocy dla wszystkich

² Borkowski T., Marcinkowski A. *Socjologia bezrobocia*, BPS, Warszawa 1996, str. 45

Milena Jaśkiewicz – doradca metodyczny Radomskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

bezrobotnych”. Wizerunek bezrobocia w środkach masowego przekazu nie jest czynnikiem decydującym o ważności faktu pozostawania bez pracy, niemniej negatywny wizerunek w dużym stopniu sprzyja powstawaniu poczucia (u osoby pozbawionej pracy), że jest ona poważnym problemem społecznym.”³

Takie samookreślenie prowadzi do sytuacji, w której osoba bezrobotna wycofuje się z życia społecznego. Bezrobotni wydają się dopuszczać do zniekształceń polegających na wyolbrzymianiu swojego naznaczenia w oczach innych i separując się od otoczenia, pozbawiają się możliwości modyfikacji tego błędnego przeświadczenia na podstawie wsparcia od grupy społecznej klasyfikowanej jako "my". Taka interpretacja wyjaśnia ograniczenie kontaktów towarzyskich osób bezrobotnych. Nie jest wykluczone, że można się w tym doszukiwać podstawy obniżenia ogólnej aktywności jednostki. Przyjmując, że ludzka aktywność opiera się na interakcjach społecznych, można wnioskować, iż pozostawanie we własnym towarzystwie wydaje się osobie bez pracy najbezpieczniejszym rozwiązaniem.⁴

„Osoby bezrobotne, pozostające długo bez pracy, mają zazwyczaj za sobą kilka nieudanych prób znalezienia pracy. Doświadczane niepowodzenia osłabiają poczucie sprawstwa, co może niekiedy doprowadzić do powstania zjawiska wyuczony bezradności. Przy długotrwałym bezrobociu jednostki często zaprzestają podejmowania starań ukierunkowanych na zdobycie pracy. Osoby bezrobotne przestają wierzyć w efektywność swoich aktualnych działań oraz nie inicjują nowych w celu zdobycia zatrudnienia.

Inną, ważną dla określenia źródła problemów w znalezieniu pracy przez osoby bezrobotne, może być kwestia potrzeby poczucia własnej odrębności. W warunkach psychologicznego bezpieczeństwa, jednostka ma tendencje do poszukiwania własnej odrębności, natomiast bezrobotni swoją odrębność traktują jako coś negatywnego. Związane z tym negatywne napięcia, nie motywują do upodobniania się z innymi osobami bezrobotnymi, a wręcz odwrotnie, można zaobserwować skłonność do izolacji od innych, nie tylko bezrobotnych.

Ważniejszy niż porównania z innymi, wydaje się proces samoizolacji. Chodzi tu przede wszystkim o to, że jednostka zaczyna czuć się obca w dotychczasowej grupie odniesienia, nawet przy braku jakichś jednoznacznych przesłanek ze strony jej członków. Sama siebie zaczyna traktować tak, jak traktuje się obcych, czyli zamyka się w swoim "rezerwacie", separując się od otoczenia.”⁵

„Spostrzeganie swojej odrębności przez pryzmat bezrobocia ma pragmatyczne konsekwencje dla znalezienia pracy. Poszukiwanie pracy, kandydowanie na jakieś stanowisko wymaga poczucia, że jest się osobą wyjątkową, której specyficzne umiejętności predysponują lepiej niż innych, do wykonywania danej pracy. Przy wrażeniu, że jest się nijakim, szanse podjęcia starań o dane stanowisko, a potem wykazania swoich plusów, stają się bardzo niskie. Wszystkie przedstawione powyżej problemy tworzą coś na kształt skomplikowanego węzła, który paraliżuje osobę bezrobotną. Przyczyniają się one do pogorszenia zdrowia psychicznego, a co za tym idzie, zaburzą funkcjonowanie jednostki. W wyniku pogorszenia się stanu psychicznego osoby bezrobotnej, może nastąpić pogorszenie zdrowia fizycznego. Obok typowych chorób, które pojawiają się wraz ze wzrostem poziomu stresu, jak problemy z sercem,

³ www.bezrobocie.net

⁴ Lipka A. *Indywidualne koszty bezrobocia w: Polityka Społeczna nr 3/92*

⁵ www.studenci.pl

Milena Jaśkiewicz – doradca metodyczny Radomskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

wrzody żołądka, wzrost ciśnienia krwi może się pojawić ogólne zmęczenie, problem bezsenności i inne. Nowa sytuacja prowadzi również do tego, że ludzie rezygnują z wizyt lekarskich i spożywania lekarstw, gdyż ich na to nie stać. Przestają wydawać pieniądze na owoce, warzywa czy wartościowe pokarmy, co prowadzi do osłabienia organizmu przez brak podstawowych mikroelementów. Bezrobocie prowadzi do ograniczenia wydatków na jedzenie, więc tym samym prowadzi do głodu z wszelkiego jego konsekwencjami. Można więc zatem stwierdzić, że zjawisko bezrobocia jest bardzo niebezpieczne nie tylko dla zdrowia, ale i w konsekwencji życia jednostki, która została nim dotknięta. Przyjęcie tak opisanej roli bezrobotnego wymaga czasu. Osoba bezrobotna nie zaprzestaje nagle, z dnia na dzień, wszelkich działań, nie traci z dnia na dzień poczucia swojej wartości. Jest to proces długotrwały i bieżące konsekwencje mają swój znaczący udział w "głębszym" wejściu w tę rolę w następnych etapach."⁶

Drugim aspektem jest aspekt społeczny.

„Aspekt społeczny bezrobocia to naruszenie jednej z podstawowych zasad umowy społecznej, wynikającej nie tylko z prawa człowieka do pracy, ale także jego obowiązku w postaci zapewnienia utrzymania rodziny, wychowania dzieci. Osoba bezrobotna (poprzez utratę pracy) zostaje pozbawiona komfortu psychicznego, wynikającego z poczucia przynależności do grupy, odpowiedzialności i obowiązku wobec innych.

Bezrobocie może mieć dla społeczeństwa również konsekwencje patologiczne. Jak wykazują badania, dostrzega się wyraźny związek pomiędzy liczbą samobójstw a poziomem bezrobocia. Sytuacja bezrobocia stwarza także warunki dla gwałtownego wzrostu przestępczości. Zauważa się silne związki pomiędzy liczbą napadów, włamań, gwałtów, morderstw a poziomem bezrobocia."⁷

Skutki masowego bezrobocia w danym kraju są dotkliwe nie tylko dla bezrobotnych i ich rodzin, ale również dla całego społeczeństwa. Idzie tu o duże koszty świadczeń socjalnych, podwyższone podatki, niewykorzystany potencjał ludzkiej pracy, poczucie zagrożenia bezrobociem ludzi zatrudnionych oraz nasilenie się społecznej patologii (np. rozwody, trudności wychowawcze z dziećmi bezrobotnych, przestępczość młodocianych itp.).⁸

Nawet w krajach, w których działają systemy ubezpieczeń od bezrobocia, koszty zasiłków i utrzymania instytucji zajmujących się obsługą bezrobotnych (np. wypłacanie zasiłków, pośrednictwo pracy, organizowanie szkoleń i robót publicznych) są wysokie. Stanowi to poważne obciążenie budżetów państw oraz samorządów lokalnych i często wymaga wzrostu podatków. Masowe i długotrwałe bezrobocie prowadzi też do obniżenia popytu na towary.⁹

„Poczucie zagrożenia utratą pracy zmniejsza siłę przetargową zatrudnionych i osłabia skuteczność funkcji obronnej związków zawodowych, gdyż zmniejsza się liczba ich członków, a w konsekwencji - mniejsze są też fundusze związkowe.

⁶ www.studenci.pl

⁷ Pilch T., Lepalczyk J. *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, Wydawnictwo Akademickie „ŻAK”, Warszawa 1995, str. 21

⁸ Dach Z. *Ekonomiczno – społeczne skutki bezrobocia w: Praca i Zabezpieczenie Społeczne* nr 2/93

⁹ Dzięcielska-Machnikowska S. *Jak żyją bezrobotni ? w: Polityka Społeczna* nr 7/93

Milena Jaśkiewicz – doradca metodyczny Radomskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

Kwestia nasilania się patologii społecznej z powodu bezrobocia jest przedmiotem dyskusji. Zwraca się uwagę, że bezrobocie wywołuje rozwody w tych rodzinach, w których już wcześniej istniały konflikty między małżonkami. Stała obecność męża w domu może irytować żonę i pogarszać relacje w małżeństwie. Również wzrost przestępczości jako skutek bezrobocia bywa kwestionowany. Pogląd, że bezrobocie prowadzi do alkoholizmu i przestępczości jest zbyt uproszczeniem. Znajduje potwierdzenie w niektórych wynikach badań, ale rezultaty innych badań są z nimi sprzeczne, a statystyki dotyczą tylko wykrytych i osądzonych, a więc nie wszystkich przestępców. Bieda może jednak stwarzać bezrobotnym pokusy popełniania przestępstw. Duże i długotrwałe bezrobocie w pewnych regionach może też prowadzić do powstawania stref ubóstwa w bogatych krajach, a nawet do dziedziczenia bezrobocia.

Różni autorzy zwracają uwagę, że aktywność polityczna bezrobotnych jest niska i że rzadko zdobywają się oni na protesty. Bezrobotni mogą być podatni na demagogiczną propagandę, jak to się działo np. w latach trzydziestych w Niemczech. Nie są jednak aktywni politycznie i rzadko łączą się, aby masowo protestować. Wskazuje się na takie powody bierności politycznej bierności bezrobotnych, jak: indywidualne poszukiwanie zatrudnienia prowadzące raczej do konkurencji niż do współpracy, czy izolacja społeczna bezrobotnego. Bezrobotni kierują energię na dawanie sobie rady z własnym stresem oraz na indywidualne szukanie nowej pracy. Kategoria bezrobotnych nie jest grupą, do której chciałoby się należeć i stąd brak solidarności bezrobotnych. Masowe bezrobocie prowadzi do rezygnacji, a nie do rewolucji.

Trzeba zauważyć, że utrzymujące się masowe bezrobocie może być przyczyną różnego rodzaju niepokojów społecznych, jak strajki prowadzone na wielką skalę, demonstracje, rozruchy. Niepokoje te, stanowiące zagrożenie dla stabilizacji politycznej kraju, są szczególnie niepożądane w okresie transformacji systemu gospodarczego, gdyż mogą zahamować, a nawet odwrócić proces dokonujących się przemian ustrojowych.

Wśród społecznych skutków bezrobocia należy wymienić przede wszystkim to, że bezrobocie - szczególnie przewlekłe - powoduje pogorszenie stanu zdrowia zarówno fizycznego, jak i psychicznego. Badania wykazują istotny związek między bezrobociem a rosnącą liczbą chorób psychicznych, psychosomatycznych i zaburzeń osobowości. W środowiskach, w których występuje długotrwałe bezrobocie, statystyki wskazują podwyższoną liczbę samobójstw i prób samobójczych. U ludzi młodych dotkniętych bezrobociem obserwuje się znaczne zmiany w psychice. Frustracja, obojętność, zahamowanie rozwoju osobowości, stale narastający lęk o przyszłość, to nieodłączne czynniki procesu bezrobocia prowadzące do powstawania zachowań aspołecznych - alkoholizmu, narkomanii, prostytucji i przestępczości. Bezrobocie stwarza sytuacje stresowe, które powodują, że jednostka jest zmuszona do zmiany swoich dotychczasowych wzorów zachowań, aby przystosować się do nowej sytuacji, co nieprzerwanie łączy się z destabilizacją życia rodzinnego i powoduje stan przymusowej zależności od innych osób.”¹⁰

Trzeci aspekt to aspekt polityczny.

Aspekt polityczny bezrobocia ma wymiar historyczny. W różnych ustrojach politycznych bezrobocie może wynikać z innych zasad formacji ustrojowej.

- w formacjach społecznych, preferujących kolektywistyczną formę stosunków społecznych, bezrobocie

¹⁰ www.bezrobotni.net.pl

Milena Jaśkiewicz – doradca metodyczny Radomskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

występuje tylko w formie utajonej;

- w formacjach ustrojowych, preferujących indywidualizm i koncepcję zaspokajania potrzeb ekonomicznych „na własną rękę”, potocznie określanych jako kapitalizm, bezrobocie jest zjawiskiem naturalnym.¹¹

W aspekcie polityczno-ustrojowym zło bezrobocia sprzyja rozwijaniu się radykalizmu i niepokojów społecznych. Krytyka ustroju i dążenie do jego zmiany znajduje duże poparcie wśród bezrobotnych. Dają oni często posłuch ideom wywrotowym, angażują się chętnie w manifestacje i wystąpienia przeciw porządkowi społecznemu. Bezrobocie przynosi więc postawy antyspołeczne, sprzyja przestępczości, usprawiedliwia ją i poszerza zakres jej motywacji. Niezdolność państwa do zapewnienia obywatelowi prawa do pracy wyraża się też w niezdolności do ochrony innych praw człowieka pracującego, a to osłabia autorytet władzy i nadweręża stabilność bytu społecznego.”

Inne skutki to skutki edukacyjne bezrobocia

„Przedstawiciele nauk społecznych od dawna zwracali uwagę na niewłaściwą strukturę szkolnictwa ponad podstawowego w Polsce. Charakteryzowała się ona nadmiernie rozwiniętym kształceniem zawodowym, szczególnie na poziomie zasadniczym i niskim udziałem kształcenia ogólnego w systemie oświaty. Zachodnioeuropejskie systemy oświaty preferują kształcenie ogólne, które stwarza możliwości wszechstronnego rozwoju, wyrabia elastyczność, umiejętność przystosowania do zmieniającej się sytuacji na rynku pracy, dostarcza kompetencji do doksztalcenia się i przekwalifikowania. Wszystkie te umiejętności są niezbędne we współczesnym świecie, którego rozwój gospodarczy oparty jest na dynamicznych zmianach w dziedzinie nauki i techniki. W takim świecie wciąż zmieniają się wiodące dziedziny wytwórczości a co za tym idzie powstają wciąż nowe zawody, giną dotychczasowe. Wchodząc w dorosłe życie młody człowiek powinien mieć świadomość, że w ciągu swego życia zawodowego kilkakrotnie będzie musiał zmieniać dziedziny i specjalności i musi mieć odpowiednie kompetencje, aby temu zadaniu sprostać.”¹²

Z tego punktu widzenia, wykształcenie wyższe i średnie ogólne jest

niewątpliwie lepsze niż zasadnicze zawodowe, które jednoznacznie ukierunkowuje dalszą działalność zawodową.

Reasumując bezrobocie stanowi główną przyczynę poszerzania się w Polsce sfery ubóstwa i silnie oddziałuje na nasilanie się zjawiska marginalizacji społecznej dużych grup rodzin. Charakterystycznym zjawiskiem jest szybsze tempo wzrostu bezrobocia wśród kobiet niż wśród mężczyzn. W warunkach polskich wyższe bezrobocie kobiet wiąże się w znacznej mierze z kryzysem w sekcjach i działach o sfeminizowanym zatrudnieniu, ale również w pewnym, trudnym do oszacowania stopniu, z działaniem czynników, które ogólnie można określić, jako bardziej lub mniej jawną dyskryminację kobiet na rynku pracy. W Polsce, a także w innych krajach rozwiniętych gospodarczo, praca zawodowa kobiet jest czynnikiem o ogromnym znaczeniu w kształtowaniu struktury zamożności rodzin pracowniczych. Badania i analizy prowadzone w Polsce i w innych krajach wykazują, że podwójny dochód w rodzinie w środowiskach pracowniczych, z powodu zmian w sposobie konsumpcji, podniesienia przeciętnego standardu

¹¹ www.bezrobocie.net.pl

¹² Przeclawska A., Theiss W. *Pedagogika społeczna – pytania o XXI wiek*, Wydawnictwo Akademickie „ŻAK”, Warszawa 1999, str. 156 - 164

Milena Jaśkiewicz – doradca metodyczny Radomskiego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli

zaspokajania potrzeb, stał się niezbędną normą dochodową dla większości rodzin z dziećmi. Dlatego bezrobocie kobiet, nawet przy zachowaniu pracy przez współżywciami mężczyzn, doprowadza do drastycznego pogorszenia się sytuacji materialnej rodzin. Bezrobocie kobiet szczególnie dramatycznie wpływa na sytuację rodzin niepełnych, gdyż to kobiety w większości są żywicielkami tych rodzin. Alimony, renty i zasiłki rodzinne to dodatkowe źródła dochodów, w niewielkim stopniu rekompensujące brak zarobków drugiego współżywiciela i koszt utrzymania dzieci. Ponadto bezrobocie wśród rozwiedzionych mężczyzn stało się w stosunkowo szerokim zakresie czynnikiem uniemożliwiającym wywiązywanie się z obowiązków alimentacyjnych. Rodziny ponoszą skutki bezrobocia nie tylko swych żywicieli i współ-żywicieli, ale również swych dzieci przygotowanych i gotowych do podjęcia pracy. Wysoka stopa bezrobocia ma miejsce nie tylko wśród absolwentów, ale również w szerszych zbiorowościach ludzi młodych do 24 lat. Stanowi to charakterystyczną cechę współczesnego bezrobocia. Zjawisko bezrobocia, ubożenia rodziny ma istotny wpływ na pełnione przez nią funkcje: ekonomiczną, prokreacyjną, socjalizacyjną, opiekuńczo wychowawczą oraz emocjonalno – ekspresyjną.

Opracowała: Milena Jaśkiewicz